

nih krmil, ki smo jih sicer v veliki meri dobavljali iz inozemstva. Zaloge sena se morajo v večji meri kakor v miru porabljati za prehrano vojaških konjev. Oves rabi vojaška oblast za armadne svrhe, ječmen polagati živalim je omejeno, oziroma prepovedano. Otrobi se smejo polagati le v malih, nezadostnih množinah, koruza je kot krmilo izključena, krompir, repo se rabi za prehrano prebivalstva. Da v tem položaju nazaduje produkcija mleka, je razumljivo. Državna oblast bo ravno v slednjem oziru morala uvesti strogo organizacijo uporabe mleka, in prišlo bo — ako vojna traja še naprej — brezdvomno do mlečnih kart, kakor imamo krušne karte. — Kar velja glede govede, velja v isti meri glede svinjereje. — Meso se je podražilo, mast je dobila ceno, o kateri bi se nam v mirnih časih ne sanjalo. Tudi uporabo masti bo državna oblast morala regulirati, ako hoče preprečiti za konzumenta naravnost neznosno draginjo. — Za čas po vojni so naloge živinoreje očitne: Skrbeti je že sedaj za plemeno živino. Zato je država omejila klanje telet in krav. Skrbeti bo za nabavo živine in kolikor najbolj številno rejo po vojni. Podpirati se bo moralo živinorejce, da četudi brez trenutnega dobička in celo proti povrnitvi škode izreajo plemeno živino. — Tudi temu namenu se bodo morale posvetiti naše kreditne zadruge, v tem oziru namreč, da bodo pomagale kmetovalcem, nabaviti si plemeno živino in klajo. — Manjkajoče število živine se mora nadomestiti v kolikor možno kratki dobi. Da to brez kredita ne pojde, je jasno. In kredit v te svrhe morejo dati našemu kmetovalcu le njegovi lastni domači zavodi, naše kreditne zadruge.

Da velja to, kar smo poudarjali glede govedoreje in svinjereje, tudi glede naše konjereje in drobnice, ni treba posebe poudarjati. Znano je, da se je število konj zaradi vojne jako zmanjšalo, in kar bo mogla vojaška oblast po končani vojni od konjev oddati poljedelcem, bo pričelo nadomestilo za ono število konjev, ki jih je vojaška oblast pred vojno v vojne svrhe odvzela.

Vobče je pomisliti, da so kmetovalci izkupičke za živino, ki so jo med vojno prodali, porabili za druge namene — za nabavo manjkajočih živil, za plačilo obresti od vknjiženih in nevknjiženih dolgov, za odplačilo dolgov in za druge namene.

Razmeroma malo tega denarja se je naložilo pri hranilnicah in posojilnicah za gospodarske svrhe po vojni. Zato bo potreba kredita po vojni tem večja.

Nabava novega inventarja.

Pa tudi mrtvi inventar bo treba po vojni nadomestiti. Veliko število rekviriranih vozov, sani in drugih gospodarskih potrebščin bo treba po vojni nadomestiti z novimi.

Za vse te in druge gospodarske svrhe morajo naše kreditne zadruge že sedaj poskrbeti sredstva.

Bavili smo se dosedaj z nalogami, ki njih važnost uvidi vsakdo brez posebnega poudarka.

Delo za prenovitev kmetij.

Manj morebiti pomislimo na potrebe, ki jih prinese mir po vojni glede kmetijskih poslopij, pozidanja kmetijskih domov in popolne obnove kmetij v onih krajih, kjer so se vršile bitke ali samo vojne operacije. Tudi del našega ozemlja je zaradi vojne neposredno prizadet. Porušene so hiše, porušena gospodarska poslopja, opustošene njive in uničeni travniki in vinarji. — V tem pogledu pripade najvažnejša naloga državnih oblasti sani. Ne dvomimo na tem, nasprotno smo uverjeni, da bo priskočila država s svojimi sredstvi ravno onim na pomoč, ki so v tej vojni izgubili v posestvih, hišah, poljih in vinarjih svoje mnogokrat edino imetje. — Pa bodimo si že danes na jasnem, da samo z državno pomočjo brez samopomoči ran, prizadetih od vojnih dogodkov, ne bo mogoče zaceliti. Treba bo posebno pomoči lastnih kreditnih zavodov, ki se morajo na to pomožno akcijo že danes izdatno pripraviti. — Je to v lastnem interesu kreditnih zavodov samih. Na zemljiščih, ki so neposredno trpela zaradi vojnih dogodkov, je vknjiženih mnogo hipotek na prvem, drugem in daljnem mestu. Te hipoteke dobijo le takrat zopet svojo popolno vrednost, ako bo dana dolžnikom možnost, postaviti zemljišča v prejšnje stanje. Iz lastne moči tega lastnikom, to se pravi dolžnikom, ne bo mogoče storiti. Zato se bo moralo dobiti pota, da bodo kreditni zavodi brez posebne nove nevarnosti izdali mogli dati tem dolžnikom novih kreditov. Ali pojde to — kakor nekateri predlagajo — z jamstvom države ali dežele ali sploh javnih korporacij, ali pa običajnim, sedaj navadnim potom, ali pa

bo treba oba načina pomoči upoštevati ali pa kako tretjo pot ubrati, tega danes jasno ni mogoče povedati. Gotovo je le to, da se naši kreditni zavodi ne bodo smeli in ne bodo mogli izključiti pri sodelovanju za prenovitve kmetij v onih krajih, kjer so divjale furije brezprimerno krute svetovne vojne.

Obramba našega kmetijskega stanu.

Kot najvažnejšo nalogo naših kreditnih zavodov pa smatram stremenje, ohraniti rodno grudo domačemu kmetijskemu stanu. V okviru tega članka hočem na kratko ponoviti: Gotovo je, da bo pred koncem in po koncu vojne mnogo kmetij v takem položaju, da bo prodaja iz proste roke ali po izvršbi neizogibna. — Spekulacija s kmetijami in razkosanjem kmetij je preprečila sicer tudi za čas po vojni cesarska odredba od 9. avgusta 1915.

Pa gre za to, da bi ne prišle cele kmetije v roke tujcem. V tem pogledu so drugi narodi deloma že uvedli potrebne korake. Pri nas se bo moralo storiti v tem pogledu morebiti več, kakor drugje. Naše delo bo na tem polju mnogo težavnejše, ker ne razpolagamo s tolikimi sredstvi. — To nas pa ne sme oplašiti. S skupnimi močmi se bo tudi pri nas dalo doseči uspehe. Treba trdne volje in dovolj požrtvovalnosti. — Pota za doseg smotra so različna. Že v času pred vojno se je od mnogih celo malih kreditnih zavodov (raffajzovk) nakupovalo tuintam kmetije, ki so jih potem ti zavodi brez dobička proti vrnitvi stroškov izročili pridnim in podjetnim članom ter na ta način rešili kmetije pred razkosanjem in jih spravili v roke domačinom. Isto se bo dalo tudi v času po vojni v mnogih slučajih izvesti. Seveda je treba posebno manjšim zavodom pri tem delu mnogo opreznosti. Zavodi morajo računati s svojimi sredstvi in se ne smejo zaleteti v kupčije, ki bi jim onemogočale njihovo glavno delo, dajanje kreditov in izplačevanje zaupnega denarja (vlog). — V večjem obsegu in s sigurnejšim uspehom se bi dalo to vprašanje rešiti od posebnih, v ta namen ustanovljenih in z zadostnimi sredstvi podprtih zavodov, ki bi jim morale priskočiti na pomoč država in javne korporacije na ta način, da ali prevzamejo jamstva za kredite, ktere bi v to svrhu ti zavodi najeli, ali pa da jim dajo same dovolj denarnih sredstev na razpolago. — Ali se naj to velevažno in za naš obstoj nad vse pomembno vprašanje reši po enotnem načrtu z enotnim, močnim zavodom, ali pa razdeljeno po kronovinah, v katerih prebivamo, o tem naj razmislijo voditelji naših denarnih zavodov ter naj prijavijo svoja mnenja. Čas hiti, in konec vojne nas ne sme dobiti nepripravljenih. — Letargično življenje tjavendan sedaj ni na mestu, marveč delati je treba za časa, da ne bo potem prepozno!

Delo za trgovino, obrt in industrijo.

Kar smo do sedaj poudarjali glede kmetijstva, velja v isti meri za našo obrt in industrijo. Tudi v tem pogledu treba že sedaj zbirati sredstva za oživiljenje in okrepljenje trgovine in obrti po vojni. Mnogokatera obrtna stroka sedaj počiva. Posebno velja to o onih obrtih, ki niso prišli do sodelovanja pri vojnih dobavah. Ravno po našem ozemlju so imeli inozemci mnogo obrti in trgovine v svojih rokah. Opozarjam posebno na lesno industrijo in trgovino, v kateri so si italijanski podaniki osvojili tekom zadnjih desetletij premoč. Vlekli so iz naših gozdov ogromne dobičke, mi smo jim pa tlačanili. Bili smo njihovi mešetarji in priganjači, glavni dobiček so vtaknili v žep ti tujci. Ta tuja podjetja bo spraviti v domače roke. Dobiček iz naše zemlje naj ostane doma. Isto velja glede trgovine s poljskimi pridelki, glede vinske kupčije, glede rudokopov itd. Intenzivno delo v trgovini, obrti in industriji je po vojni bolj potrebno, kakor kdaj poprej.

Ugovor, da nam primanjkuje denarnih sredstev, ne velja. V naših denarnih zavodih je toliko kapitala, ki ga uporabljajo namesto nas tujci, da je že čas, da se spomnimo mi samo na to, kako bi ta kapital v naše namene plodonosno uporabljali. — Treba je le podjetnih in v svoji stroki izobraženih ljudi. — Tudi teh gotovo že imamo, samo podpreti jih je treba s sredstvi.

Ne pride mi na misel, da bi hotel zagovarjati brezmejno in drzno špekulativstvo. Po vsaki vojni se je špekulacija ne navadno razvila. Prinesla je navadno veliko nesrečo. Med resno in smotno podjetnostjo, med povzdigo obrti, trgovine in industrije in med špekulativstvom, ki gleda na velike dobičke v kratkem času, brez truda in na stroške drugih, je veliki razloček. Naloga državne oblasti bo, da zastavi ves svoj vpliv in vso svojo moč v ta namen, da se po vojni brezplodna

špekulacija ne razvije in da se obvaruje splošnost in državo samo pred polomom. Naloga nas drugih, ki se brigamo za gospodarski razvoj v naših deželah, pa bodi ta, da porabimo razpoložljiva in odvisna denarna sredstva za okrepljenje in razširjenje našega celokupnega gospodarstva, posebno tudi naše trgovine, obrti in industrije!

Raffajzenovke in Schultze-Delitzschevke.

Za naše kmetijske kreditne zavode je in bo tudi po vojni zadostna naloga ta, pomagati kmetijstvu. Ves ustroj teh zavodov, posebno raffajzenovk je tak, da že po svoji naravi skoraj izključuje delo na polju obrti, trgovine in industrije. Če bodo ti naši zavodi le v svojem delokrogu zadostili svoji dolžnosti, bodo storili važno delo za naš obstanek.

Nekoliko drugačno se mi zdi stališče pri kreditnih zavodih v mestih in večjih trgih. Mislim na zadruge Schultze-Delitzschevega ustroja. Te zadruge razpolagajo z velikimi kapitali, imajo razmeroma velike rezervne zaklade. V manjšem obsegu so po inoju mnenju ti zavodi naravnost poklicani, da negujejo kredit za srednjeveliko trgovino in obrt. Storiijo to že danes, v večji meri naj storiijo to po vojni, seveda previdno, v okviru sredstev, ki jih smejo brez nevarnosti o ta namen uporabljati.

Naloga bank.

Posebno poklicane so pa za delovanje v trgovini, obrti in industriji banke. Te bi se naj — ako niso nalašč za zemljiški kredit ustanovljene — v pretežni meri bavile ravno s trgovskim in industrijskim kreditom. Izkušale naj bi potegniti denar, ki so ga naložile na zemljišča, zopet na sebe ter ga po vojni uporabljati v trgovini in industriji.

Prenovljenje in preosnova denarstva.

Prenovljenje in preosnova našega denarstva se zgodi najlažje ravno sedaj. Na prvi hip se zdi ta izrek v tem vojnem času neumesten. Ako se pa pomisli, da je ravno sedaj mobilnost denarja jako velika in da mnogo denarnih zavodov ne ve, kako naložiti razpoložljiva sredstva, se bo zdelo morebiti umestno, izvesti predlagani preobrat v kreditnem poslovanju ravno sedaj pred koncem vojne. Tozadevno opozarjamo na brošuro »Nauki krize«, ki jo je izdala Zadruga Zveza kot 3. zvezek svoje »Gospodarske knjižnice«.

Obilica denarja. Zbiranje kapitalov.

Pri vseh denarnih zavodih, pri združnih kreditnih zavodih, pri hranilnicah in bankah se opaža sedaj med vojno obilica razpoložljivih denarnih sredstev. Odkod ta prikazen? Izvira iz dejstva, da se sedaj vsako blago, namenjeno prometu, z lahkoto dobro proda in vnovči, novega blaga za nadomestilo se pa dobi le s težavo. Kmet proda z lahkoto pridelke in živino, nadomesti živino z nakupom le s težavo, torej mu denar ostane in gre v zavode, kolikor ga neuki ljudje ne shranjujejo brezplodno v skrinjah. Trgovec in obrtnik vnovčita za lep denar svoje blago in svoje izdelke, nabava nadomestnega blaga je težavna, mnogokrat nemogoča zaradi pomanjkanja ali nedostajanja sirovin, zaradi ustavljenosti industrij in prenehanja izdelovanja blaga. Namesto vrednosti v blagu je nastopila vrednost v denarju. Po vojni se bo ta proces obrnil v nasprotje. Denar pojde zopet v blago, trgovina, obrt, industrija in kmetijstvo bodo rabili ogromne vsote denarja.

Naloga naših kreditnih zavodov je za bodočnost jasno podana: Zbirati denar in ga držati razpoložljivega za čas po končani vojni. So težave pri nalaganju razpoložljivih denarnih sredstev, mnoge zadruge pri vlogah danes ne zaslužijo, ampak bodo imele vključ obilici denarja poslovno izgubo. Pomisliti je pa, da bo po vojni povpraševanje po kreditu jako veliko in da bo obrestna mera za kredite poskočila. Takrat se bo dalo to izgubo pokriti, pri čemer pa moram poudariti, da se bodo morale zadruge držati tudi po vojni združnega načela medsebojne pomoči ter se bodo morale ogibati vsakega pretiravanja pri obrestni meri. Visoka obrestna mera ima to dobro, da omejuje brezplodno brezmišelnost kreditno gospodarstvo, špekulacijo. Ima pa to slabo stran, da mnogokrat onemogočuje realne kredite ter preveč zavira gospodarski razvoj. Srednja pot bo tudi tukaj na mestu.

Naloga naših kreditnih zavodov je, potegniti sedaj na sebe kolikor največ denarja. Vloge naj ne gredo v tuje zavode, naj ostanejo doma, pripravljene za čas in za delo po vojni. Vsi vlagalci po vojni vsega denarja ne bodo dvignili, mnogo sedaj na novo nabranega denarja bo zavodom ostalo. In ta denar, ti resnični prihranki iz časa vojne naj služijo za gospo-

darsko delo po vojni, naj služijo naši gospodarski restavraciji, našemu gospodarskemu napredku.

Za slovensko šolstvo v našem Trstu.

Praga, 24. novembra 1915.

Zanimalo Vas bo, kako misli in piše češko časopisje o Trstu in o slovenskem šolstvu v njem.

Pod naslovom »Trst« objavlja tukajšnji ugledni časopis »Union« članek, ki v njem govori najprej o vojni Italije proti Avstriji s posebnim ozirom na Gorico in Trst (demoliranje Gorice in obmetavanje Trsta z bombami iz zrakoplovov). Potem omenja članek one izpremembe, ki je prišlo do njih po začetku vojne z Italijo zlasti na tržaški občinski upravi in v občinskem srednjem šolstvu.

Končno nadaljuje članek v »Union«: Za svojo pravico v šoli se oglašajo tudi tržaški Slovenci. Občina jim je v mestu odredila vsak šolski pouk, in tako so se morali zateči k samopomoči. Njihova Ciril-Methodova družba vzdržuje v Trstu že leta privatne ljudske šole, v katere je letos vključ vojnemu stanju vpisanih 1806 otrok. Prvi razredi so prenapolnjeni in so to edine popolne slovenske ljudske šole v Trstu. Toda tržaški Slovenci zahtevajo za svoje otroke tudi srednješolske naobrazbe. Na prigovor od neke strani, ki ji je na čelu deželni glavar goriški, češ, da tržaški Slovenci morejo svoje otroke pošiljati v Ljubljano, odgovarja njih glasilo »Edinost« povsem pravilno, da tržaški Slovenci ne razumejo, čemu naj bi pošiljali svoje otroke v Ljubljano ter da se ne more zahtevati od njih, naj bi trpeli velike stroške takega pošiljanja v oddaljeno mesto, ko imajo njihovi someščani druge narodnosti svoje srednje šole v Trstu. Učne osebe za slovenske srednje šole so na razpolago, istotako prostori, ki stoje prazni. V Trstu samem je dovolj učiteljev za prvi razred, a za tretji in četrti razred jih je dobiti dovolj iz vsega Primorja. Zato odklanja tudi »Edinost« ta nasvet najodločneje in brani popolno pravico tržaških Slovencev, da se jim v njihovem bivališču samem dajo potrebne srednje šole in tudi moško učiteljske. Šolski zakon, ki določa enakopravnost vseh narodov, v Trstu še vedno ni aktiviran. Slednjič pa se mora vendar tudi v Trstu izpolniti določba državnega temeljnega zakona, ki odreja, da v deželah, kjer biva več narodnosti, morajo biti javni učni zavodi urejeni tako, da bo vsako teh plemen dobivalo potrebna sredstva za izobrazbo v svojem jeziku!

To so povsem pravilni zaključki. Naša želja je, da bi beseda meso postala vsaj po vojni!

Milan Pejnović,

PREDSEDNIK HRVAT. PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOGA ZBORA U ZAGREBU.

Nema ga više! Nemila smrt otela nam ga jednoga dana na koncu prošloga mjeseca baš u osam sati jutru; dakle u vrijeme, kad se obično opremao u školu, gdje je najradije boravio i uživao svu sreću ovoga života. Sad se opremio u školu, u kojoj će vječno boraviti, i gdje ga ne će moriti nikakve brige ni boli.

Nema ga više! Ostavio nas je tužne i zalosne najmiliji drug i prijatelj, u koga je duša bila vedra i čista poput alema. Nema više poštenjaka, koji nigda ni pred kim nije ustuknuo, niti se igda ikomu umiljavao. Za istinu i uvjerenje svoje bio je spreman svaku želju pregorjeti i bol pretrpeti.

Nema ga više! Izgubili smo zauvijek umnoga i savjesnog radnika našeg, koji je mnogim krasnim prinosom okitio list naš, te je bio ponos i dika naša. Tko će nam ga nadomestiti; gdje ćemo mu premca naći! Nigda ga prežaliti ne možemo i ne ćemo. A sad ne preostaje drugo, nego da kliknemo dičnomu pokojniku:

Bog Ti platio! Slava Ti vječna!

»Napredak«.

Vojna in šola.

RAZNE ZANIMIVOSTI.

— **Vojaško izvežbanje dalmatinske mladine.** Na seji dalmatinskega deželnega šolskega sveta v Zadru 17. pret. mes. so sklenili uvesti v vseh ljudskih šolah, učiteljskih in srednjih šolah Dalmacije telovadbo in vojaško izvežbanje moške šolske mladine kot obvezni predmet. Vojaško bodo vežbali mladino vojaški inštruk-